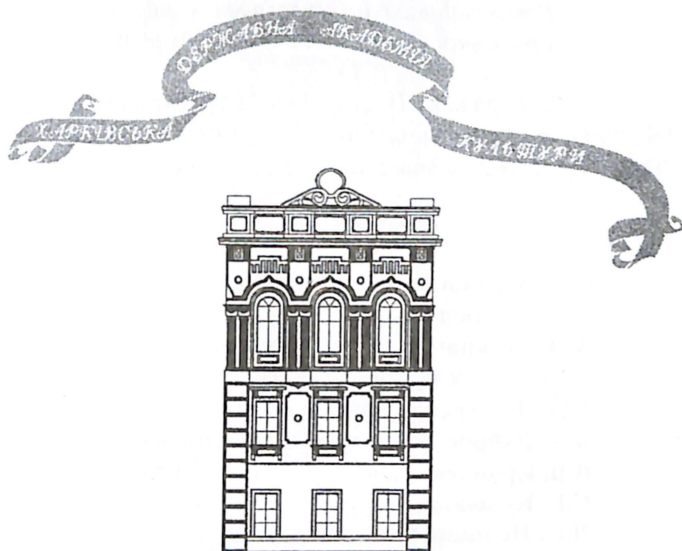

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

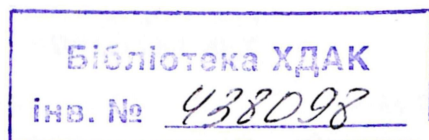

ВІСНИК

Харківської державної академії культури

Випуск 3

Збірник наукових праць

Харків- ХДАК-2000

УДК 177: 002

Є.А. МЕДВЕДЄВА

ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ НОРМ І ПРИНЦИПІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Про вимоги сучасного суспільства до морально-етичних відносин поміж учасниками інформаційної взаємодії: свободу доступу до інформації, її конфіденційність, доцільність інформаційних потреб, захисту особистості від надмірностей інформаційного споживання і утримання та ін.

Інформація є основою життєдіяльності сучасного суспільства, тому всі морально-етичні критерії, вироблені людством, притаманні також і сфері інформаційних комунікацій. Дана проблема розглядалася головним чином у площині професійної етики інформаційних працівників. Професійна етика найбільш розвинута галузь етичної науки. Останнім часом виникли різні напрями професійної етики – медичної, юридичної, торговельної, педагогічної, бібліотечної, військової та. ін. Проблеми етичних відносин при формуванні інформаційного суспільства ще не знайшли відбиття у роботах вітчизняних дослідників і розглядаються поки що на законотворчому рівні. Морально-етичні норми в сфері інформації відображені в Конституції України, законах Про інформацію (1), Про науково-технічну інформацію, а також у законодавчих актах про окремі галузі, види, форми і засоби інформації (2). Ці законодавчі акти не тільки проголошують, а й закріплюють право громадян держави на інформацію. Підставою для цього є інформаційний суверенітет України, який ґрунтується на Декларації про її державну самостійність та акті проголошення незалежності. Створення законодавчої бази для успішного законодавчого розвитку суспільства потребує подальшого вирішення цих питань. У статті розглядаються і деякі етичні нормативи, що проголошені серед основних напрямів державної інформаційної політики:

- доступ громадян до інформації;
- створення умов ефективного використання інформації;
- побудова системи охорони інформації та ін.

Формування інформаційного суспільства передбачає високий рівень етично-моральних відносин. Розмірковуючи про майбутнє, сучасне людство взяло на себе відповідальність за розумне зберігання, примноження і

використання інформаційних ресурсів, накопичених за період його історії. Основними принципами, що лежать в основі інформаційної діяльності, є глобальний гуманізм і вселюдська духовність. Іншими словами, інформаційна діяльність сприяє розповсюдженню цивілізованих процесів, формуванню справжньої гуманної культури, ліквідації інформаційних бар'єрів, створенню єдиного інформаційного простору. Такий підхід до інформаційних ресурсів суспільства дозволяє зробити його громадян рівними і вільними у виборі способу і стилю життя, прокладає шлях до культурного співробітництва між різними країнами і народами.

Інформація повинна служити людині. Така орієнтація інформаційної діяльності дозволяє співвідносити її з метою соціального розвитку суспільства загалом і кожної окремої особистості. Передусім мова йде про використання інформації для вирішення життєвих проблем сучасності: усунення загрози термоядерної катастрофи, військових конфліктів, встановлення міцного миру в усіх регіонах земної кулі, ліквідацію голоду, злиднів, небезпечних захворювань, вирішення соціальних, політичних проблем, прогресу освіти, культури, охорони здоров'я та ін.

Функціонування системи інформаційних комунікацій на основі принципів гуманізму не припускає можливості використання інформації для пропаганди війни і насильства, національної незгоди, різних антигуманних ідей. Ця вимога знайшла відображення в національному законодавстві окремих країн і міжнародних згод і концепцій. Незважаючи на пріоритетне значення ідей гуманізму і вимоги сучасного інформаційного суспільства, поки ще ми вимушені говорити про них як про віддалену перспективу. Це зумовлено тим, що етико-моральні аспекти в системі інформаційних комунікацій сучасного суспільства досить складані й суперечливі.

Інформаційний потенціал сучасного суспільства слід направити на забезпечення гармонійного розвитку людини, реалізацію всіх її духовних сил і можливостей. Для виконання цієї благородної місії нині є всі необхідні умови. Однак невирішеність проблем психологічно-педагогічного і соціокультурного характеру, що визначають стратегічні шляхи гармонійного розвитку особистості, не дозволяють використовувати інформаційні ресурси суспільства та інформаційні технології у системі сучасної освіти і виховання. Втім людство неухильно прагне до ефективного освоєння інфоосфери з метою досягнення гармонії і цілісності окремої особистості, формування універсальної свідомості, розкріпачення інтелектуальних і духовних сил і творчих здібностей. Усі соціальні інститути суспільства і об'єднують зусилля для вдосконалення різноманітних інформаційних і духовних потреб своїх громадян, виявляючи турботу про людину, сприяють її подальшому збагаченню.

Реалізація гуманістичних принципів у системі інформаційних комунікацій неможлива без вільного функціонування інформації, доступу до неї. Свобода інформації, а також створення рівних можливостей її використання є показником прогресу і життєздатності будь-якого соціального утворення, однією із першочергових цінностей. У демократичних державах свобода слова, друку, засобів масової інформації та інформаційних установ - важливі пріоритети суспільства, які відображають соціальну справедливість. Завдяки цьому можливий плюралізм, вільне висловлення думок, ідей, почуттів і настроїв людей. У сучасних розвинутих державах свобода інформації закріплена законодавчо - це означає надання можливостей доступу до інформації всім громадянам, заборону цензури і неприпустимість зловживання у використанні і розповсюдженні інформації. У дійсно вільному інформаційному суспільстві інформаційне законодавство має охоронний характер по відношенню до функціонування і використання інформації, виключає односторонні ідеологічні установки і об'єктивні стандарти. Свобода інформаційної діяльності спирається на плюралізм думок, вільну дискусію не припускає ідеологічного примушення, або якого-небудь тиску. Проте слід відзначити, що в сучасних умовах навіть у суспільстві широких демократичних свобод все ще мають місце певні регламентації, обмеження і контроль у системі інформаційних комунікацій.

Держава контролює розповсюдження відомостей, які є державною, або приватною таємницею громадян. За порушення передбачаються карні санкції (штраф, конфіскація заборонених видань, арешт тиражу.). Західні соціологи пов'язують подібний стан речей з ідеєю гнучкого управління.¹ Припинення інформаційного потоку, породжується різними соціальними структурами суспільства, їх відображення у сфері інформації і повною мірою залежить від характеру системи управління. - тому вільна інформація і контроль з боку держави, так зване селекційне регулювання має тисячі відтінків і нюансів, які неможливо передбачити суворими межами закону і які є віддзеркаленням самого життя і тих реальних свобод.

Цивілізованим оформленням регулювання інформаційних процесів у суспільстві став інститут цензури. З перших днів свого існування він покликаний стежити за змістом, випуском і розповсюдженням інформаційної продукції: спочатку друкованих видань, а потім - кіно, -фото, -фономатеріалів, радіо- і телепередач з метою не допустити розповсюдження ідей і актів, що суперечать чинному законодавству. Офіційно інститут цензури виконує благородні завдання: охорона суспільства від антигуманних сил, турбота про моральність, культуру, дотримання інтересів держави в

¹ Поппер К.Е. Логика и рост научного знания. - М.: Прогресс, 1983. - С. 526.

сфері економіки, політики, права та ін.

Демократичні перетворення, які розпочалися у квітні 1985 року в СРСР передбачали передусім свободу інформації і скасування цензурного режиму. В Законі України Про інформацію від 2 жовтня 1992 року, ця вимога знайшла своє правове втілення [1].

Таким чином, приклади власної історії переконують у тому, що свобода інформації в широкому її розумінні неможлива при недемократичному принципі державного устрою, в той же час побудова демократичних суспільств неможлива без свободи інформації.

Забезпечення вільного доступу до інформації нині гарантується наявністю розвинутої національної інформаційної системи, яка дозволяє задовольнити інформаційні потреби як у межах однієї держави, так і в масштабах усього світу. В країнах з розвинутою демократією і високою інформаційною культурою дана проблема вирішена в основному позитивно. Тут керуються міжнародними рекомендаціями у даній сфері, що дозволяє обмінюватися теле- і радіопрограмами, друкованими виданнями й іншими видами інформації. Завдяки використанню супутникової теле-, радіо-, телефонного, факсимільного і телетайпного, комп'ютерного та інших видів інформаційних зв'язків значно розширились можливості подібного обміну. Давні традиції по обміну документальною інформацією зберігають бібліотеки. Кожна із них включена в систему міжбібліотечного і міжнародного абонементу. Це дозволяє отримувати документальну інформацію незалежно від місця її зберігання. Щоб надати цій діяльності більш стабільного і законного характеру, зробити її щоденною і обов'язковою функцією бібліотек, прийнята Міжнародна програма загальної доступності видань - ЮАП. Її основою є міжнародний міжбібліотечний абонемент. Крім цієї програми існують інші: ЮНІСІСТ, УБО-ІМ, ІНТЕРНЕТ, які також припускають широкий обмін інформацією і забезпечують вільний доступ до неї всіх зацікавлених в цьому споживачів.

Таким чином, людство має нині широкі можливості вільного доступу до інформації. Втім, існуючі інформаційні бар'єри (державні, політичні, економічні, національні, психологічні, мовні та ін.) значно ускладнюють її використання. Наочною в цьому відношенні є інформаційна ситуація в колишніх союзних республіках СРСР.

Розрив політичного, економічного простору призвів до їх інформаційної ізоляції, що негативно позначилося на вільному доступі до інформації. Нині ситуація змінюється на краще. Подолання інформаційної кризи передбачається через відтворення соціального інформаційного простору і установа нових зв'язків на основі децентралізації і комп'ютеризації, а також створення власної національної (у кожній державі СНД) інформаційної

системи відповідно до сучасних вимог міжнародного співробітництва.

Досягнення загального високого рівня культури і моральності дозволяє усувати будь-які непорозуміння щодо цього запитання. Коли йдеться про вільний доступ до інформації, то передусім мається на увазі інформація, призначена для широкого використання, а також спеціальна, пов'язана з певною професійною діяльністю. Стосовно інформації індивідуального, інтимного, або комерційного характеру, то вона є конфіденційною і не підлягає розголошенню без попередньої на це згоди. Це означає дотримання таємниці листування, телефонних розмов, грошових вкладів, читання, медичних висновків про стан здоров'я людини, архівних даних, пов'язаних з родою, відомостей біографії і особистого життя та. ін. Незважаючи на те, що названі вимоги природні і зрозумілі кожному, оскільки є нормою людських відносин, можна навести чимало прикладів, коли ті чи інші дані особистого призначення ставали надбанням широких кіл. Зокрема це стосується журналістської практики, коли в гонитві за сенсацією або фактами розважального характеру подібна інформація розміщувалась на сторінках преси або лунала в теле- і радіоефірі. І, як правило, відповідним кроком був судовий процес.

Етичні проблеми зберігання конфіденційності інформації, яка має особистий характер, полягають у тому, щоб захищати інтелектуальну свободу кожного громадянина.

Сучасний інформаційний сервіс, який створює сприятливі умови для користувачів, неминуче веде до розширення і підвищення інформаційних потреб, а разом з цим висуває проблему культури інформаційного суспільства. Логіка інформаційної діяльності передбачає необхідність розуміння споживання інформації, її раціонального використання.

Розуміння інформаційних потреб пов'язане зі змістом і обсягом інформації, якісним складом, структурним рівнем, її видовими та жанровими особливостями, просторово-тимчасовими вимірами та ін. Розумне відношення до використання інформації базується на високій загальній культурі.

Споживання як масовий феномен сформувався завдяки індустріальному суспільству, в якому активно стимулювався і підтримувався ріст споживчого запиту на виробничі товари і послуги. Дух споживання в певних верствах суспільства і сферах життєдіяльності руйнує вплинув на особистість, її духовну, інтелектуальну й моральну культуру. Споживання в сфері інформації має аналогічну природу, оскільки пов'язане з тенденцією зростання споживання інформації, не адекватної показникам зростання культури суспільства та окремої особистості. Відомо, щоб інформація була достатньою, вона повинна дещо перевищувати існуючу в ній потребу. Кращим порадищем відносно того, який рівень надлишку можна вважати оптима-

льним в тому чи іншому випадку, є почуття міри. Почуття міри - це особисте надбання свідомості, воно дозволяє безпомилково визначити, скільки необхідно взяти інформації, щоб вона була достатньою. Придбання книг, журналів, звукозаписів, відеофільмів для власних бібліо-, фоно- і фільмотек, що не зумовлено дійсним інтересом, а диктується лише міркуванням престижу – втягує людину в гоніння придбання. Провокуючі зразки та ідоли споживання змінюють шкалу особистих цінностей, змінюючи істинні шедеври підробками маскультури. Нерозбірливість, всеотруйність і надмірність у використанні інформації, інфорозваги до смерті – лише б провести час і отримати максимум задоволень зумовлюють хворобливі пристрасті, бібліоманію, меломанію та ін. Такий підхід до використання інформації призводить до дегуманізації людських відносин, розриву соціальних зв'язків та індивідуалізму.

До найбільш грубих проявів інформаційного споживання і утримання відноситься інформаційне піратство й інформаційний шпіонаж. Взагалі обидва явища можна назвати незаконним присвоєнням інформації, яка є інтелектуальною власністю осіб, організацій, установ, фірм і т.д. Широкого розповсюдження останнім часом набуло видавниче піратство, яке міжнародна спілка видавців розглядає як відтворення документів, захищених авторським правом, національним або міжнародним, без угоди власника такого права, без виплати гонорару і в переважно без вказівки джерел.

Аналогічний характер має незаконне присвоєння кіно-, фото-, фономатеріалів. Так, незалежне телебачення, яке стало звичайним явищем 90-х у країнах СНД, широко використовувало прокат закордонних фільмів, незважаючи уваги на закон про авторське право. При цьому виникла ще одна проблема – захист теле-, радіоефіру від небажаної з моральних основ кінопродукції. Інформаційне піратство до якої б сфери воно не відносилось має єдину сутність. Компанія боротьби з піратством направлена на підтримку міжнародних конвенцій про авторське право.

Таким чином, інформаційне споживання вельми поширене. Воно не дає змоги творчо опанувати дійсність, удосконалити її, взяти участь у відтворюваних процесах, розкрити особисті обдарування та здібності. Виховання розумних потреб помірного споживання інформації, її використання, дасть можливість запобігти будь-яким крайностям.

Кожен споживач інформації не повинен забувати про те, що інформаційні установи і їх продукція – не єдині канали задоволення духовних та інтелектуальних запитів. Крім них існують театри, концерти, спортивні змагання, циркові та естрадні шоу, картинні галереї, виставки, художні салони, клуби, будинки народної творчості, художня самодіяльність, різні центри спілкування і багато інших дозвільних, освітніх і культурно-освітніх

установ. Основою інформаційної взаємодії у всі часи і у всіх народів було і залишається міжособове спілкування, співробітництво людей.

Підсумовуючи, зазначимо, що свобода функціонування інформації, забезпечення її доступності, зберігання конфіденційності, дотримання міри у використанні та ін. є основними морально-етичними принципами демократичного суспільства, базою формування інформаційної цивілізації. Використання їх у повсякденному житті - показник рівня інформаційної культури, досягнутої світовим суспільством, державою або конкретною особою.

Зауважимо, що за межами статті залишилась проблема міжособової інформаційної взаємодії. Вона є самостійним предметом вивчення і потребує додаткових уточнень. Зважаючи на її багатогранність, хотілося б запросити всіх зацікавлених взяти участь у її вирішенні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про інформацію" // Відом. Верх. Ради України. - 1992. - № 48. - Ст. 1447-1462.
2. Закон України "Про науково-технічну інформацію" // Відом. Верх. Ради України. - 1993. - № 33. - Ст. 843-851.
3. Библер В.С. Культура. Диалог культур // Вопр. филос. - 1989. - № 6. - С. 31-42.
4. Уледова И. Моральная ответственность и нравственная культура // Библиотекарь. - 1982. - № 9. - С. 30-31.
5. Федоренко Е.М. Профессиональная этика. - К.: Вища школа, 1991. - 190 с.
6. Watson David. Computer confidentiality and privation // Comput. Hum. Serv. - 1989. - № 1-2. - P. 153-168.

Надійшла до редколегії 3.04.2000 р.

УДК 681.3.06

Б.М. СМОЛЯНИЦЬКИЙ

КОДУВАННЯ ТЕКСТОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ІНТЕРНЕТІ

З системних позицій розглянуто проблему кодування різноманітних символів в Інтернеті і можливі шляхи її вирішення з метою підвищення ефективності використання глобальної мережі в документно-комунікаційній сфері

Проаналізуємо методологічні та технологічні особливості методів кодування інформації в Інтернеті.

Текстові файли – найпоширеніший тип даних не лише в Інтернеті, а й в